

EINDVERSLAG VERKENNER

7 APRIL 2023

Kleur

Samenwerken

Oplossingsgericht

Vooruitkijken Open

Integraal **Netwerken**

Leefwereld Vernieuwing

Beweging Gesprek **Respectvol**

Rolbepaling **Innovatief** **Maatwerk**

Sociaal Dienend Leefbaar **Uitvoerbaar**

Voorbeeldfunctie **Enthousiast** Samen

Luisteren **Rust** Verbinding Anders

Balans

Vertrouwen

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Werkwijze	5
3.	Bevindingen	7
3.1	Duiding van de uitslag van de verkiezingen	7
3.2	Bestuursstijl en relatie met inwoners	7
3.3	Input over de coalitie	8
3.4	Programmatische bevindingen	9
4.	Advies van de verkenner	11
4.1	Duiding van de verkiezingen	11
4.2	Bestuursstijl en relatie met inwoners	12
4.3	Vorm van het akkoord	13
4.4	Uitgangpunten voor het advies	13
4.5	Voorgestelde coalitie	13
5.	Concluderend	15
	Bijlage	18

1. Inleiding

Op 15 maart 2023 stemde 65,2% van de kiezers in de provincie Drenthe voor Provinciale Staten (PS). Zij kozen veertien partijen in de provinciale volksvertegenwoordiging, waaronder twee nieuwkomers: BoerBurgerBeweging (BBB) en Volt. BBB, de grootste partij, heeft op 18 maart 2023 met de andere partijen de verkenningsopdracht besproken en mij voorgedragen als verkenner. In dit rapport geef ik mijn advies en leg ik uit hoe ik tot mijn advies ben gekomen.

Opdracht verkenning

De opdracht van de verkenning luidt als volgt:

1. Welke duiding wordt gegeven aan de verkiezingsuitslag?
2. Welke coalitie doet recht aan de verkiezingsuitslag?
3. Welke programmatische overeenkomsten (en sterke uiteenlopende verschillen) worden geconstateerd in de verkiezingsprogramma's?
4. Welke mogelijkheden worden, met inbegrip van proces, inhoud en relatie, gezien voor de vorming van een stabiele (meerderheids)coalitie en de samenstelling van een nieuw college van Gedeputeerde Staten.

2. Werkwijze

Als start van de verkenningsronde heb ik op 20 maart 2023 in het provinciehuis gesproken met de commissaris van de Koning, de Statengriffier, de directeur/plaatsvervangend provinciesecretaris en de leden van het ondersteuningsteam van de verkenner.

Na bestudering van de verkiezingsprogramma's heb ik de gekozen politieke partijen uitgenodigd voor een verkennend gesprek op vrijdag 24, zaterdag 25 en woensdag 29 maart 2023 in het provinciehuis in Assen. In deze gesprekken stonden de vragen van de opdracht centraal. In bijlage 1 treft u de leidraad voor de verkenning aan, die gebaseerd is op bovengenoemde opdracht.

Vertrouwelijkheid en verslaglegging

1. Om het duidingsdebat van Provinciale Staten op 29 maart 2023 niet te beïnvloeden, heb ik aan partijen toegezegd over de inhoud van de eerste ronde niets met de andere partijen te delen.
2. Er is voor gekozen om geen verslaglegging te doen van de gesprekken, waardoor partijen in vertrouwelijkheid konden spreken. Dit is door alle partijen voor kennisgeving aangenomen.

Op 29 maart 2023 heb ik de inbreng van de partijen in het duidingsdebat op 29 maart 2023 met belangstelling gevolgd.

Vervolgens zijn acht partijen - PvdA, VVD, CDA, SP, ChristenUnie, PVV, JA21 en BBB - uitgenodigd voor een verdiepend gesprek op 1 april 2023. Deze keuze is gemaakt op basis van de uitkomsten van de gesprekken in de eerste ronde, waarbij:

- een of meer partijen hebben aangegeven voor zichzelf geen rol te zien in een coalitie.
- een of meer partijen de keuze voor een uitnodiging voor de tweede ronde aan BBB hebben gelaten.
- een of meer partijen vanwege grotere programmatische verschillen niet zijn uitgenodigd.

In het tweede gesprek lag het accent op het volgende:

1. een bij deze fase passende verdieping op programmatische overeenkomsten, verschillen en breekpunten.
2. een verdieping op bestuurscultuur/-stijl. Welke rol zien partijen in de verhouding tussen Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten? Welke voorbeelden worden gezien als het gaat om inspraak van inwoners en partners?
3. een concretisering van de wensen ten aanzien van de vorm van een akkoord. Is een akkoord op hoofdlijnen dan wel één meer op detail wenselijk? Is er ruimte voor een tweejaarlijkse evaluatie?
4. Hoe kan in de ogen van de partijen de uitslag van de verkiezingen het beste worden vertaald in de samenstelling van een stabiele (meerderheids)coalitie?

Met de bespreking van dit eindverslag in de vergadering van Provinciale Staten op 12 april 2023 wordt de verkenning afgerond.

3. Bevindingen

Dit hoofdstuk bevat een globale beschrijving van de input van de partijen.

3.1 Duiding van de uitslag van de verkiezingen

In lijn met de opdracht van de verkenning is gesproken over de duiding van de verkiezingen. Daarbij viel onmiddellijk op dat men nauwelijks sprak over zetels, winst of verlies, maar dat vooral werd gesproken over wat de kiezer heeft willen zeggen, de stem achter de uitgebrachte stem. De uitslag werd in de context geplaatst van ontwikkelingen in de samenleving. Een globaal beeld van de reacties:

1. Partijen zien de verkiezingsuitslag als een proteststem, maar ook als een noodkreet. Er is echt iets aan de hand; een gebrek aan vertrouwen in de politiek, een gebrek aan vertrouwen in Den Haag. Er is een gevoel van onbehagen bij inwoners, van niet gezien worden. Jonge generaties zijn bezorgd over hun toekomst.
2. Alle partijen geven aan de dringende oproep van inwoners te horen. Zij zien daar voor zichzelf een rol in en voelen verantwoordelijkheid om het daadwerkelijk anders te doen. Daarbij worden uitvoerbaar beleid, de manier van besturen (balans) en het respectvol omgaan met inwoners genoemd.
3. De regio heeft te maken met schaarste van ruimte, ingewikkelde regels en een onevenwichtige verdeling van middelen. Dat wordt door inwoners gevoeld.
4. Partijen spreken hun waardering uit naar de kiezer die in groten getale zijn/haar stem heeft laten horen. Het is BBB gelukt om zichtbaar te maken dat een ander geluid en een andere (ver)houding nodig is. Dit schept tegelijkertijd veel verantwoordelijkheid om de betrokkenheid van de kiezer vast te houden en aan de verwachtingen te voldoen.

Ik ben oprecht onder de indruk van de inbreng van alle partijen en de gedrevenheid waarmee ze hiermee aan de slag willen gaan.

3.2 Bestuursstijl en relatie met inwoners

De duiding, de bestuursstijl en de relatie met inwoners ligt in de inbreng in het verlengde van elkaar. Partijen spreken uit dat het zichtbaar en voelbaar moet zijn voor inwoners dat het provinciebestuur stappen zet in een andere manier van besturen. Dit kost tijd, maar de noodzaak voor verandering wordt gezien. Partijen doen verschillende suggesties voor dit onderdeel (in willekeurige volgorde):

1. Een weg, een koers en daarover in debat.
2. Besturen met lef, wees proactief, gewoon beginnen. Niet wachten op Den Haag, wees een voorbeeld.
3. Verken, beslis en maak keuzes met daadkracht.
4. Durf te vragen. Aan elkaar, aan inwoners, aan experts in het veld, aan maatschappelijke organisaties en aan Provinciale Staten. Benut het kapitaal in de Statenzaal en de samenleving.
5. Kies voor meer open debat en dialoog, laat Provinciale Staten op onderwerpen meewegen (niet alleen argumenten 'voor'; denk aan startnotities of discussiestukken).

6. Hoor en luister. Breng zorgen, emoties en knelpunten in uitvoerbaarheid over aan Den Haag.
7. Wees duidelijk, gebruik heldere taal en sluit aan bij de belevingswereld en belangen.
8. Maak op een aantal hoofdpunten afspraken, werk andere punten uit in Provinciale Staten, samen met maatschappelijke organisaties inwoners en ondernemers.
9. Werk met gebiedsgedeputeerden, samen verantwoordelijk voor (een deel van) de opgave.
10. Niet alleen zitten op 'waar zijn wij van', samenwerken met gemeenten, Rijk en Europa.

Uit de gesprekken wordt ook een gevoel benoemd dat het Rijk de provincie niet altijd serieus neemt, ook niet als de uitvoering in de knel komt.

3.3 Input over de coalitie

- Alle partijen geven aan dat BBB deel moet uitmaken van een nieuw college van Gedeputeerde Staten (GS).
- Meerdere partijen geven aan dat een goede balans tussen vernieuwing enerzijds en behoud van kennis, expertise en continuïteit anderzijds van belang is voor de grote opgaven waar Drenthe voor staat.
- Meerdere partijen geven aan dat een stabiele, brede meerderheidscoalitie de voorkeur heeft. Niet alleen over rechts, niet alleen over links.
- Een partij geeft als advies mee de samenstelling van Provinciale Staten in het geheel te beschouwen voor een optimaal samenspel in het politieke debat.
- Een enkele partij heeft aangegeven een coalitie met JA21, PVV en/of FvD om (meerdere) uiteenlopende redenen niet goed voorstelbaar te achten.

De volgende voorkeuren voor mogelijke coalities zijn aangedragen, waarbij sommige partijen meerdere opties hebben genoemd:

- BBB, CDA, VVD, PVV
- BBB, PVV, JA21, Sterk Lokaal Drenthe, FvD
- BBB, VVD, CDA, CU
- BBB + partijen met 3 zetels of meer (PvdA, VVD en/of CDA)
- BBB, VVD, PvdA
- BBB, PvdA, VVD, CDA
- BBB, PvdA, SP, CDA of VVD
- BBB + niet-gevestigde partijen
- BBB, PvdA, CDA, CU
- BBB, CDA, PVV, JA21
- Enkele partijen stellen een coalitie voor waarin geen van de zittende coalitiepartijen een plek krijgt.
- Een partij noemt de mogelijkheid van een niet-politiek (zaken)college.
- Een partij noemt de mogelijkheid van een minderheidscollege.

3.4 Programmatische bevindingen

In deze fase zijn geen uitgebreide programmatische vergelijkingen opgesteld. Uit de programma's en het duidingsdebat – openbare bronnen – kunnen voldoende voorspelbare conclusies worden getrokken of zakelijke overeenstemming mag worden verwacht. De focus van de gesprekken lag dan ook op het ontdekken van overeenkomsten en het uitsluiten van evidente (en/of onoverbrugbare) verschillen.

In het algemeen heb ik niet kunnen constateren dat partijen substantieel hebben afgeweken van de standpunten verwoord in de verkiezingsprogramma's. Omdat een coalitie zonder BBB niet echt denkbaar is, is extra aandacht besteed aan enkele speerpunten van BBB. Ik beperk mij hieronder tot een aantal onderwerpen.

Landbouw en stikstof

De urgentie van de stikstofproblematiek wordt door bijna alle partijen onderkend. Zij bevestigen dat de wet leidend is. Een aantal partijen is het eens met de lijn die door het Rijk is uitgezet en/of streven naar versnelling op dit dossier. Andere partijen benoemen juist de knelpunten, zoals de voorgenomen deadline van 2030 (de wet gaat nu uit van 2035), het ontbreken van een heldere vergoedingsregeling en de gedwongen onteigening ten behoeve van deze opgave. Deze partijen benadrukken dat duidelijkheid en armslag nodig is om de gewenste doelstellingen te bereiken.

Dit is een kernpunt van BBB. Een groot aantal partijen onderschrijft het standpunt van BBB dat de deadline van 2035 niet omlaag moet, zoals in het coalitieakkoord in Den Haag afgesproken, en dat het instrument van gedwongen onteigening voor dit doel – hoewel wettelijk mogelijk – niet zou moeten worden ingezet. BBB hecht eraan dat in de coalitie overeenstemming is over dit onderwerp.

Ruimtelijke ordening

Partijen realiseren zich dat er grote opgaven liggen die ruimte vergen, zoals wonen, mobiliteit / bereikbaarheid, klimaat, water, woningbouw, energietransitie, landbouw, natuur etc. Dit levert een ruimtelijke puzzel op, die een integrale afweging verdient. In de ruimtelijke ordening komen deze opgave samen, hetgeen vraagt om een faciliterende houding.

Leefbaarheid van de kernen en mobiliteit / bereikbaarheid

Blijvende aandacht moet uitgaan naar de leefbaarheid en vitaliteit in de dorpen en op het platteland. Partijen maken zich in dit verband vooral zorgen over ouderen en jongeren, over (betaalbare) mobiliteit tussen de kernen, bereikbaarheid en andere thema's, zoals het voorzieningenniveau, zorg en onderwijs. Partijen denken soms verschillend over de oplossingsrichtingen.

Wonen

Er ligt een behoorlijke woningbouwopgave en er is een mismatch tussen vraag en aanbod. De trend is de laatste jaren omgekeerd, van krimp naar groei. Voor alle inwoners moet aandacht zijn, omdat dit ook belangrijk is voor de leefbaarheid van de kernen. Instroom vanuit het Westen, alsmede arbeidsmigranten, is een gegeven. Partijen maken zich zorgen over de huisvesting van senioren en het behoud van jongeren.

Wolf

De meeste partijen erkennen de impact van de wolf in Drenthe en zien het liefst een beleid dat geen ruimte biedt voor de wolf in Drenthe. Het dilemma lijkt te liggen in het realiseren van deze doelstelling binnen de grenzen van de wet. Suggesties die worden genoemd: de beschermde status verlagen, een grensoverschrijdend wolvenplan en beschermende maatregelen voor vee. Ook vinden partijen het wenselijk dat de afhandeling van de schades sneller verloopt. Dit is voor BBB een belangrijk speerpunt, zodat overeenstemming in een coalitie gewenst is.

Migratie

Drenthe heeft tot nu toe ruimhartig beleid gevoerd, waardoor de opgave is gerealiseerd. Dat landelijk voor veiligelanders een andere oplossing moet worden gevonden, wordt breed gesteund. Of op dit onderwerp een behoudend of ruimhartig beleid moet worden gevoerd, daarover wordt verschillend gedacht. BBB streeft een behoudend beleid na.

Algemeen

Op een aantal onderwerpen lijkt een knelpunt te bestaan met geldende wetgeving. Partijen vinden het vanzelfsprekend dat de provincie zich aan de wet houdt, maar voelen de behoefte om een duidelijk signaal af te geven aan het Rijk als er knelpunten zijn in de uitvoering of als provinciaal een andere koers gewenst is. Het al dan niet inzetten van een lobby voor een andere landelijke koers kan inzet zijn voor de inhoudelijke onderhandelingen. Een enkele partij geeft in het algemeen aan provinciaal geen strengere wetgeving na te streven bovenop de landelijke wetgeving. Deze vraag is niet breed voorgelegd en zou in de formatie nader uitgediept kunnen worden.

4. Advies van de verkenner

4.1 Duiding van de uitslag van de verkiezingen

Onmiddellijk na de verkiezingen is de uitslag vanuit alle hoeken van het land geduid. Diverse interpretaties passeren de revue. Er is onvrede over de wijze waarop en het tempo waarin de overheid omgaat met “grote dossiers” (gaswinning, toeslagenaffaire, stikstofproblematiek), met indringend persoonlijke leed voor grote groepen mensen tot gevolg. Men vraagt zich af of de overheid nog wel een overheid is voor iedereen, omdat steeds meer ongelijkheid wordt gevoeld tussen groepen mensen in de samenleving, tussen regio’s. De vraag wordt regelmatig gesteld of de vermarkting van publieke taken wel het gewenste effect heeft gehad. Er is al langer een roep om meer transparantie; is dat de echte wens of is het een signaal van iets groters, namelijk dat de systeemwereld het dreigt te winnen van de leefwereld van inwoners?

De wereld om ons heen verandert snel en niet iedereen kan dat meer bijbenen. De veelheid van grote opgaven moeten versneld opgelost worden; om de urgentie te onderstrepen wordt het woord crisis veel gebruikt, met gevoelens van onzekerheid tot gevolg. Het in 2021 beloofde nieuw elan in de landelijke politiek blijft uit en in plaats daarvan buitelen de leden van de trias politica openlijk over elkaar heen en lijkt macht en profilering soms belangrijker dan dienstbaarheid aan de samenleving en het in acht nemen van de beginselen van de rechtstaat. Het proces van ontzuiling heeft zijn dieptepunt bereikt en een vervangende structuur die de samenhang en cohesie in de samenleving bevordert, blijft uit.

Dit is slechts een greep uit berichten uit de media, boeken die de afgelopen jaren verschenen over de staat van de rechtstaat, deskundigen aan het woord. Evident is dat de stapeling van al deze sentimenten het gevoel van onbehagen en machteloosheid vergroot en niet (positief) bijdraagt aan het vertrouwen in de overheid.

De plotselinge opkomst van een nieuwe partij in een politieke arena kennen we al langer. De versplintering van het politieke landschap is ook al jaren zichtbaar. De kiezer lijkt dus al vaker aan de bel getrokken te hebben en laat weten zich niet gezien of gehoord te voelen. Nu BBB zo massaal gewonnen heeft, lijkt de boodschap steviger geland. Een uitgelezen kans om het anders te doen in de Drenthe.

Ik constateer dat de Drentse partijen dit beeld herkennen en zonder uitzondering – in deze of andere bewoordingen – onderschrijven. Sterker nog: in de gesprekken wordt het beeld aangevuld met kritische geluiden over de mate waarin de provincie zelf als decentrale overheid wordt gehoord door het Rijk. Wat betekent deze constatering voor het provinciale openbaar bestuur in Drenthe? Hoe zorgen we dat inwoners zich wel gehoord voelen? Hoe blijven we permanent met elkaar in contact om te weten hoe het gaat? Hoe kunnen we het in het provinciale bestuur in Drenthe anders doen?

Dit een zoektocht. Mijn advies: begin gewoon, ga het gesprek aan, zoek elkaar op met een open houding met het wil om elkaar echt te begrijpen. Drenthe is hiermee in de vorige periode al gestart, maar het kan altijd beter of wellicht vooral zichtbaarder voor inwoners. Onderstaande suggesties kunnen daarbij helpen, al dan niet aanvullend op hetgeen partijen zelf al hebben geformuleerd:

- Betere verbindingen leggen met de inwoners, maatschappelijke organisatie en ondernemers van Drenthe is belangrijk voor het maatschappelijk draagvlak en begrip van het effect van besluitvorming op de samenleving.
- Verrijk de participatie en maak daarbij duidelijk wat de ruimte is voor inbreng uit de samenleving, maar ook de kansen voor samenwerking.
- Experimenteer! Een burgerberaad? Begin gewoon en leer ervan.
- Maak gebruik van de expertise in de samenleving, bij inwoners en ondernemers.
- Maak op basis van gelijkwaardigheid de belangenafweging in besluitvorming zichtbaar voor alle inwoners, benoem de verschillen en voer daarover in constructieve verhoudingen het politieke debat.
- Ga er als Provinciale Staten, als bestuursorgaan, op uit. Wees aanwezig in de samenleving; weet wat er speelt.
- Zorg dat Provinciale Staten beter in positie is om de kaderstellende en controlerende rol namens die samenleving te vervullen. Gedeputeerde Staten kan daarbij helpen.
- Maak verschillende oplossingsrichtingen zichtbaar, licht de voorgestelde richting toe en onderbouw waarom anderen zijn afgefallen. Of zelfs: vraag een opdracht bij Provinciale Staten op te halen in plaats van een concreet voorstel te krijgen.
- Neem het geluid van alle partijen in Provinciale Staten serieus. Een goed besluit is immers een meerderheidsbesluit waarbij rekening is gehouden met de minderheid. Door dat te verwoorden, voelt de gehele samenleving zich mogelijk ook beter gehoord.
- Versterk de feedbackloop richting de Rijksoverheid. Laat van je horen. De provincie is immers de expert op de uitvoering van het Rijksbeleid wat aan haar is toevertrouwd, net zoals de inwoner ervaringsdeskundig is in zijn eigen woonomgeving, situatie.

4.2 Bestuursstijl en relatie met inwoners

Het onderwerp bestuursstijl – hoe willen we het politieke samenspel in Drenthe, ook samen met inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties vormgeven – lijkt een prominente ambitie van de voltallige Provinciale Staten. Dit onderwerp zou een bijzondere plek kunnen krijgen in een akkoord, dat die breed gesteunde ambitie onderstreept. Ik ben benieuwd of dit onderwerp zich leent voor een statenakkoord. In dat geval zou de coalitie zich terughoudend moeten opstellen en zich moeten beperken tot een procesafspraken. Dat laat ruimte aan de Staten voor een zoektocht met de samenleving om dit verder in te vullen. De provinciale driehoek (commissaris, statengriffier, provinciesecretaris) zou hierin een belangrijke ondersteunende en faciliterende rol kunnen spelen.

4.3 Vorm van het akkoord

Ook de vorm van het akkoord is onderwerp van gesprek geweest. De meeste partijen willen een akkoord op hoofdlijnen, waarbij slechts over een beperkt aantal onderwerpen concrete afspraken worden gemaakt. Dit laat ruimte voor de wens voor een andere bestuursstijl. Er is brede steun voor de idee om het akkoord na 2 jaar te evalueren en/of bij te stellen.

4.4 Uitgangspunten voor het advies

Vanuit de opdracht van verkenning en de input van partijen is een aantal uitgangspunten geformuleerd om een goede afweging te kunnen maken voor een advies.

Vanzelfsprekend moet het advies recht doen aan de verkiezingsuitslag. De ongekende winst van BBB moet worden vertaald in een beleidsprogramma dat die winst weerspiegelt, alsmede in bestuurlijke verantwoordelijkheid. Indien mogelijk moet ook worden bezien of de winst van andere partijen gehonoreerd kan worden.

Behalve aan de noodzakelijke vernieuwing en verandering, wordt gehecht aan stabiliteit en continuïteit. Dit impliceert een ruime en een brede meerderheid die ook standhoudt als het spannend wordt; dus een samenwerking tussen partijen die elkaar in de basis waarderen. BBB zal, gelet op de verkiezingswinst, naar verwachting zitting nemen in het bestuur. Daarom is het uit hoofde van bestuurlijke continuïteit wenselijk dat ten minste één (maar liever nog twee) partij deelneemt die bereid is hun ervaren bestuurder uit de vorige periode naar voren te schuiven.

Mijn opdracht luidt ook op zoek te gaan naar een alliantie die op breed draagvlak in Provinciale Staten kan rekenen. Natuurlijk speelt het aantal statenzetels daarbij een rol; aanvullend is echter ook de waardering voor een partij vanuit een breder perspectief van belang, ook wanneer het niet de eigen eerste voorkeur zou zijn. De door partijen uitgesproken voorkeuren geeft daarvoor een indicatie. Gelet op de grote hoeveelheid kleinere partijen en de voorgestelde coalities is aanvullend kort verkend of deelname van een samenwerking van kleinere partijen aan de coalitie een optie is. Al snel bleek echter dat dit qua draagvlak en/of programmatisch niet realistisch is. Bovendien zou een dergelijke constructie de betreffende gedeputeerde in een bijzondere en zeer 'ongemakkelijke' positie kunnen brengen en is het daarmee strijdig met het geformuleerde uitgangspunt van stabiliteit.

4.5 Voorgestelde coalitie

Uit het grote aantal fracties (in totaal 14), waaronder een groot aantal kleinere partijen, is de conclusie snel getrokken dat de kiezer de puzzel niet eenvoudig heeft gemaakt. Voor een meerderheid in Provinciale Staten zijn minimaal 22 zetels nodig. Dit kan met 3 of meer partijen. Uitgaande van de bestaande omvang van Gedeputeerde Staten met 5 gedeputeerden en de wens van BBB om met 2 gedeputeerden deel te nemen, is uitgegaan van een coalitie van 4 partijen. Door de overweldigende entree van BBB (17 zetels) in de Drentse politiek, is het logisch dat de zoektocht naar de nieuwe coalitie hier start. Hierover zijn partijen het ook unaniem eens. De kandidaat-gedeputeerden zijn nog niet bekend.

Vervolgens is in volgorde van de uitgesproken voorkeuren van alle partijen nagegaan welke coalitie tot stand kan komen (zie 3.3), waarbij ook de omvang van de partij is meegewogen; deze twee factoren gaan niet in alle gevallen hand in hand. De voorkeur zegt wat over de mate waarin partijen elkaar waarderen, zeker als dat over en weer wordt uitgesproken. Waardering is belangrijk voor de toekomstige samenwerking. Kijkend naar deze voorkeuren, de omvang van de partij en de waardering voor en ervaring van de kandidaat-bestuurder, is er breed draagvlak voor deelname van het CDA (3 zetels). Datzelfde geldt voor de VVD (4 zetels). Deze partij wordt net iets minder vaak genoemd. Opvallend is wel dat steun wordt uitgesproken, zowel van 'links' als van 'rechts'. Door deze partij wordt een nieuwe kandidaat-bestuurder voorgedragen. Met deelname door de PvdA (4 zetels en de tweede partij van Drenthe) is de gewenste brede coalitie compleet. Ook deze partij kan rekenen op brede steun in de Staten. Ook door de PvdA wordt een nieuwe kandidaat-bestuurder voorgedragen.

Tussen deze partijen onderling bestaan veel programmatische overeenkomsten partijen, geen onoverbrugbare verschillen en er zijn geen breekpunten benoemd.

BBB beschreef hun voorkeur voor een coalitie als een as met twee wielen. Met twee rechter- of twee linkerwielen kom je niet vooruit. Daar voldoet deze samenwerking aan. Een coalitie die herkenbaar is voor vele kiezers, die recht doet aan de verkiezingsuitslag en met 28 zetels alle potentie heeft van een stabiele coalitie met ervaren en onervaren (kandidaat-)bestuurders.

Daarnaast bestaan duidelijke dwarsverbanden met de overige partijen in de Staten, wat bevorderlijk is voor de door alle partijen gewenste andere bestuursstijl.

Met de uitgangspunten in het achterhoofd is natuurlijk is ook serieus naar andere partijen gekeken. Nog even wat checkvragen:

- Brengen deze partijen de gewenste nieuwe bestuursstijl? Mijn conclusie is: ja, hoewel het voor iedere partij in zekere mate nog een zoektocht is, maar de stuwende kracht op dit thema zit in de gehele Staten, dus dat moet lukken.
- Wat voor beeld roept het bij de kiezer op als de evenknie van partijen in het kabinet zitten? De Drentse partijen hebben openlijk kenbaar gemaakt het landelijke beleid problematisch te vinden en zich daartegen afgezet. Zij bevestigen daarmee dat het herkenbaar Drentse partijen zijn, niet Haagse. Dus ja.
- Drie partijen uit de vorige coalitie blijven zitten. Doen we voldoende recht aan de verkiezingsuitslag? Ja, want deze partijen hebben de meeste stemmen gekregen en kunnen de aanzet maken voor een vernieuwde agenda voor Drenthe.
- Is er wel voldoende continuïteit in deze voordracht? Dat is nog niet helemaal te zeggen, omdat enkele kandidaat-bestuurders nog onbekend zijn. Een mooi onderwerp van gesprek in de formatie.

Zo zullen de leden van Provinciale Staten nog meer vragen hebben die ik graag op 12 april 2023 beantwoord in een extra vergadering van Provinciale Staten.

5. Concluderend

Alles overwegende adviseer ik BBB het initiatief te nemen om te komen tot een coalitie met CDA, VVD en PvdA en te streven naar een akkoord op hoofdlijnen. Omdat dat voor de formatie van belang kan zijn, adviseer ik u de namen van de kandidaat-gedeputeerden vertrouwelijk onder elkaar te delen. Daarnaast adviseer ik u een of meer externe formateurs te benoemen die dit proces verder kan/kunnen begeleiden.

In het licht van de nieuwe bestuursstijl raad ik aanvullend nog het volgende aan:

- Sta voldoende stil bij de inrichting van het formatieproces. Laat daarbij al de nieuwe stijl zien en communiceer daarover.
- Ruim in het formatieproces ook een moment in voor input van inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers.
- Bespreek de mogelijkheden om in het akkoord impactvolle onderwerpen te benoemen die eerst in Provinciale Staten worden besproken; daar eerst een opdracht ophalen en in het akkoord daarover dus geen of slechts beperkte afspraken over maken.
- Alle partijen hebben een constructieve inbreng geleverd in de verkenning. Biedt hen ook de in de formatie daartoe de gelegenheid.
- Overweeg de mogelijkheid van een akkoord op het niveau van de Staten over de breed gedragen wens voor een andere bestuursstijl.
- Het is de moeite waard om voortdurend op zoek te gaan naar nieuwe wegen om beleid vorm te geven is. Houd dat in het achterhoofd.
- De vergadering van Provinciale Staten is de plek waar de verschillen uit de samenleving samen komen, door partijen verwoord kunnen worden en via debat getoond wordt hoe compromissen tot stand komen. Hiervoor zal het regelmatig noodzakelijk zijn om over partijprogramma's heen te stappen.

Vanzelfsprekend is het van belang dat Provinciale Staten en de commissaris van de Koning op de hoogte te houden van de voortgang van het formatieproces. Maak onder meer gebruik van de deskundigheid van de ambtelijke organisatie en het overdrachtsdocument.

Tot slot

Ik vond het een eer verkenner voor BBB te mogen zijn. Met genoegen kijk ik terug op de gesprekken met de diverse fracties. Ik heb genoten van de zichtbare passie van alle partijen voor hun Drenthe. Dat hebben jullie met elkaar gemeen.

Alle gesprekspartners wil ik hartelijk danken voor hun openheid. Ik hoop dat ik met dit verslag recht gedaan heb aan jullie inbreng,

ook als de uitkomst wellicht teleurstellend is. Elke partij zou zich ten minste op onderdelen moeten kunnen herkennen in mijn advies. Tot slot dank aan mijn ambtelijke ondersteuners voor de professionele en prettige samenwerking.

Ik wens de fracties de komende weken veel wijsheid en energie bij hun besprekingen over de agenda voor Drenthe. Met zoveel overtuiging en passie ben ik er zeker van dat de gezamenlijke zoektocht naar een nieuwe bestuursstijl snel voelbaar zal zijn voor alle Drenten.

Partij	Zetels 2019	Zetels 2023
CDA	5	3
FvD	6	1
SP	3	2
VVD	6	4
D66	2	1
PvdD	1	2
50PLUS	1	0
JA21	0	1
PVV	3	2
BBB	0	17
BVNL	0	0
GroenLinks	4	2
PvdA	6	4
SLD	1	1
CU	3	2
VOLT	0	1
SGP	0	0
JEZUS LEEFT	0	0
Alliantie	0	0
OVERIG	0	0

Bijlage Vragen in het kader van de verkennende gesprekken

0. Vooraf

- Kennismaking
- Terugblik op 18-3: opdracht verkenning, voordracht verkenner
- Vertrouwelijkheid, mate van verslaglegging
- Gesprek van vandaag in relatie tot het duidingsdebat woensdag 29-3

1. Persoon, partij, idealen, waarden en doelen

- Wat zijn jullie partij-idealén?
- Wat willen jullie bereiken?
- Wat staat er over 4 jaar?
- Wat vinden jullie belangrijk?
- Willen jullie graag 'meeregeren'?
- Waarom?

2. Duiding politiek landschap

- Hoe duid je de verkiezingsuitslag? (politiek, maatschappelijk)
- Hoe duid je het huidige politieke landschap?
- Wat betekent deze uitslag voor jullie als politieke partij?
- Wat is er volgens jou nodig om te komen tot een stabiel en toekomstbestendig provinciaal bestuur? Ingrediënten.

3. Bestuursstijl

- Kun je iets vertellen over de gewenste bestuursstijl?
- Op welke waarden stoelt deze?
- Welk bestuurlijk gedrag zie je dan in Staten en College?
- Wat is het verschil tussen de gewenste en de huidige stijl?
- Wat is ervoor nodig om een eventueel gat te dichten?
- Regionale samenwerking – gemeenten / provincies / Rijk

4. Inhoudelijke punten die relevant zijn voor het nieuwe akkoord

Algemeen

- Wat zijn volgens jou de grote maatschappelijke opgaven waarmee de Provincie de komende periode aan de slag moet?
- Welke thema's / onderwerpen moeten volgens jou zeker landen in het nieuwe akkoord en waarom?

- Welke thema's/standpunten uit jullie partijprogramma staan open voor het compromis? En voor welke standpunten is het compromis onbespreekbaar?

Specifieke thema's globaal: natuur, klimaat, energie, landbouw, ruimtelijke ordening, bereikbaarheid/mobiliteit, economie, wolf, leefbaarheid, ouderen

5. Advies voor nieuw bestuursakkoord en beoogd College van GS (indachtig jullie bestuursstijl)

- Wat voor soort coalitieakkoord geniet bij jullie partij de voorkeur (op hoofdlijnen, gedetailleerd, een Staten-akkoord etc.)?
- Zijn alle mogelijke opties voor een coalitie bespreekbaar (meerderheidscoalitie, minderheidscoalitie, extraparlamenteair coalitie)?

